

שימושים של גננות ברשתות החברתיות: הגדרת התופעה ומרכיביה (מאמר קצר)

אורית אבידב-אונגר
המכללה האקדמית אחוה,
האוניברסיטה הפתוחה
oritav65@gmail.com

מיטל עקיבא
המכללה האקדמית אחוה
Meitaliakiva91@gmail.com

Kindergarten Teachers Social Media Usage: Defining the Phenomenon and its Components (Short Paper)

Meital Akiva
Achva Academic College
Meitaliakiva91@gmail.com

Orit Avidov-Ungar
Achva Academic College,
Open University Israel
oritav65@gmail.com

Abstract

In the last several decades, social media has been used as a main communication channel and a popular messaging and sharing platform among the public and among kindergarten teachers. This study, first and unique in its exploration, examines kindergarten teachers perceptions of their social media usage. This study defines and characterises this social media phenomenon and examines the teachers self evaluation in this context. In order to estimate and characterise the power of this phenomenon, this study uses research combining quantitative and qualitative methodologies. Fifteen kindergarten teachers in three Ministry of Education districts were interviewed within the qualitative part of the research, and 214 kindergarten teachers answered a quantitative questionnaire built specifically for the research. The findings show that kindergarten teachers frequently use social media throughout the day, and the platforms they use most often are WhatsApp and Facebook. As for the contribution kindergarten teachers receive from social media, the study explores the professional and social influence of the social media. The research finding also show that the first factor of social media usage is the social contribution. These findings suggest that even though kindergarten teachers often use social media, they have concern regarding it, especially because of the exposure of their private lives and the implication for their professional role.

Keywords: kindergarten teachers, social media, what up, facebook.

תקציר

בעשורים האחרונים מהווה המדיה החברתית ערוץ תקשורת עיקרי ופלטפורמה פופולארית להעברה ושיתוף של מסרים ורעיונות בקרב כלל הציבור וגם בקרב גננות. המחקר הנוכחי, ראשוני, ייחודי מסוגו ובוחן תפיסות של גננות ביחס לשימוש שהן עושות ברשתות החברתיות, מגדיר ומאפיין את התופעה בקרבן ובוחן את הערכתן כלפי עצמן בהקשר זה. במטרה לאמוד ולאפיין את העוצמה של תופעה זו נערך מחקר המשלב בין מתודולוגיה כמותית ואיכותנית. חמש עשרה גננות בשלושה מחוזות משרד החינוך רואיינו במסגרת החלק האיכותני של המחקר ו-214

גננות ענו על שאלון כמותי שנבנה לצורך המחקר. הממצאים מראים כי גננות משתמשות ברשתות חברתיות בתדירות גבוהה לאורך כל היום כאשר סוגי הרשתות החברתיות אשר הן עושות בהם שימוש רב הם וואטסאפ ופייסבוק. באשר לתרומה אשר מקבלות הגננות מהרשתות החברתיות ישנה התייחסות שלהן לתרומה מקצועית ולתרומה חברתית. עוד עולה מממצאי המחקר כי הגורם הראשון לשימוש ברשתות החברתיות הוא התרומה החברתית. ממצאי המחקר העלו כי על אף השימוש הרב ברשתות החברתיות ישנם חששות בשימוש, בעיקר מפני החשיפה לחייהן הפרטיים וההשלכות לגבי תפקידן המקצועי.

מילות מפתח: רשתות חברתיות, גננות, פייסבוק, וואטסאפ, שימוש ברשתות חברתיות.

מבוא תיאורי

המדיה החברתית במרחב הדיגיטאלי משמעותית ומשפיעה על כל תחומי החיים (Vickery Wunsch-Vincent, 2007). מחקרים מראים כי קיימים תנאים ספציפיים לכניסה יעילה לעולם הרשתות החברתיות שהוא חלק מהמרחב הדיגיטלי (Body & Ellision, 2007; Reiganer, 2007). רשת חברתית היא פלטפורמה של מדיה חברתית שבה אפשר ליצור פרופילים אישיים ו/או מקצועיים בעלי מידע אישי (Body & Ellision, 2007; Reiganer, 2007). על פי נתונים נמצא כי מעל 80% מגולשי האינטרנט בעולם נמצאים ופועלים ברשתות החברתיות (קול ולב און, 2014).

הרשתות החברתיות אשר בהן נמצאים ופועלים המספר הגבוה ביותר של אנשי חינוך הם: פייסבוק, טוויטר, וואטסאפ וגוגל-טוק (שוורץ, רוזנברג ואסטרן, 2017).

למרות היתרונות הברורים שיש לשימושים ברשת החברתית ישנן גם מגבלות לא מעטות, אחת מהן היא שלעיתים תוכן אישי אשר מיוצר במדיה החברתית עלול להיות חשוף מבלי שהמורה התכוון לכך דבר אשר עלול לגרום לאי נוחות בקרב המורה (רותם ואבני, 2010).

לאור זאת גם מדיניות משרד החינוך נעה בין שתי קצוות: בין התרת שימוש לבין אי שימוש. בדצמבר 2011 נכנס לתוקף חוזר מנכ"ל האוסר על מורים לקיים קשר עם תלמידיהם ברשתות החברתיות אך באפריל 2013 תוקן החוזר והותאם למציאות המשתנה ובו הוכר הצורך של מורים להיות נוכחים ברשתות החברתיות ואפשרו למורים לקיים קשר מסוים ומוגבל עם תלמידיהם (רוזנברג, 2016).

גננות רבות משתתפות ברשתות החברתיות השונות (רוזנברג, 2016). באוגוסט האחרון (2018) נשמעה זעקת גננות עד כדי הובלה למחאה: "מלבינים את פנינו ברשתות החברתיות" (חיים, 2018). גננות מעידות כי ישנה ביקורת גלויה של הורים על תפקידן המקצועי ברשתות החברתיות וחדירה לחייהן הפרטיים. התופעה בכתבה הנזכרת לעיל דנה בגננות מראשון לציון, אך נראה כי מדובר בתופעה ארצית.

בהקשר זה, הספרות המחקרית בנושא שימוש הגננות ברשתות החברתיות והאתגרים איתם הן מתמודדות, חסרה יחסית. הנושא עדיין בחיתוליו אך זוכה לתהודה ציבורית.

לאור האמור לעיל, מטרת המחקר הנוכחי, להאיר את התופעה של שימוש שעושות גננות ברשתות החברתיות. ומכאן, לדון בתפיסות של גננות אשר עושות שימוש ברשתות החברתיות, להגדיר ולאפיין את התופעה בקרבן ובכלל זה לבחון את תפיסותיהן והערכתן כלפי עצמן בהקשר זה. שאלות המחקר כדלהן:

1. מהי תדירות, אופן השימוש וסוג הרשתות החברתיות שהגננות עושות בהן שימוש?
2. מהי התרומה של השימוש ברשתות החברתיות עבור הגננות מנקודת מבטן?
3. מהם החששות של הגננות מהשימוש ברשתות החברתיות מנקודת מבטן?

מתודולוגיה

מחקר זה מתבסס על מתודולוגיה משולבת הנקראת מחקר עוקב איכותני- כמותי כיוון שממצאי השלב הראשון, ניתוח הכלים האיכותניים שנעשה ע"י ניתוח תוכן קטגוריאלי (רבינוביץ וקטן, 2010), סייעו בפיתוח וכתובת כלי המחקר הכמותי - השאלון (פאל-בנימין ואלפרט, 2016) שנותח בסטטיסטיקה תיאורית והיסקית. המחקר כלל 229 משתתפים. בחלק האיכותני – ראיון עם 15 גננות (N = 15) שעושות שימוש ברשתות חברתיות. בחלק הכמותי – 214 גננות (N = 214) שהשיבו על שאלון כמותי שפורסם ברשתות החברתיות.

השאלון נועד לגננות המשתמשות ברשתות החברתיות ונבנה על בסיס ראיונותיהן עם חמש עשרה גננות והוא בוחן את אופי ותדירות השימוש ברשתות החברתיות, המניעים לשימוש, חששות ותרומת השימוש ברשתות החברתיות לתפקיד הגננת. השאלון כלל 48 היגדים בסולם ליקרט. הראיון האיכותני כלל שאלות על

השימוש ברשתות החברתיות, על חוויות ורגשות בעקבות השימוש וכן התבקשו לשתף בתרומה ובהשפעות שיש לרשתות החברתיות על חייהן המקצועיים והאישיים.

ממצאים

השימוש שעושות הגננות ברשתות החברתיות

מהממצאים עולה כי גננות משתמשות ברשתות החברתיות לאורך כל היום. פירוט מופיע בלוח 1. ניתן לראות כי מידת השימוש המירבי שעושות גננות ברשתות החברתיות הוא בשעות הלילה לפני שהן הולכות לישון וכן בשעות הבוקר כאשר הן קמות והשימוש המועט ביותר הוא בשעות היום כאשר הן נמצאות בעבודה. בדיקת המהימנות כעקבות פנימית של חלק זה בשאלון העלתה כי אלפא של קרונבאך שווה ל-0.78.

לוח 1. תדירות השימוש וזמן השימוש ברשתות החברתיות בקרב הגננות, ממוצעים וסטיות תקן ($n = 214$)*

ממוצע	סטיית תקן	
3.43	1.53	תדירות השימוש
5.68	1.96	במהלך 15 דקות לפני השינה
4.16	2.51	במהלך הקימה בבוקר
3.05	2.34	במהלך ארוחת הערב
3.02	2.22	במהלך ארוחת הצהריים
2.66	2.27	במהלך ארוחת הבוקר
2.03	1.95	במהלך יום העבודה בגן

* טווח התשובות נע מ-0 (אף לא יום אחד) ל-7 (בכל יום).

באשר לסוג הרשתות החברתיות בהן עושות הגננות שימוש, לוח 2 מלמד כי המדובר בעיקר בוואטסאפ ובפייסבוק.

לוח 2. סוג הרשתות החברתיות בהן עושות הגננות שימוש, ממוצעים וסטיות תקן ($n = 214$)*

ממוצע	סטיית תקן	
6.77	.84	וואטסאפ
5.23	2.47	פייסבוק
2.61	2.33	פינטרסט
2.20	2.77	אינסטגרם

* טווח התשובות נע מ-0 (אף לא יום אחד) ל-7 (בכל יום).

התרומה של השימוש ברשתות החברתיות עבור הגננות

לשימוש הרב שיש לגננות ברשתות החברתיות יש תרומה שבה לביטוי במספר היבטים מרכזיים. לוח 3 מציג את הממוצעים וסטיות התקן של תת הקטגוריות המבטאים כאמור תרומה בעלת אופי שונה של השימוש ברשתות החברתיות עבור הגננות.

לוח 3. התרומה של השימוש ברשתות חברתיות עבור הגננות (n = 214)*

סוג התרומה		סטיית תקן	ממוצע	
תרומה 2. מקצועית	תרומה 1. חברתית			
.09	.82*	1.36	2.1	יצירת קשרים חברתיים חדשים
.16	.80*	1.32	2.2	פורקן ושיתוף בקשיים ודילמות שעולים אצלי בחיי היום יום
.27	.78*	1.35	2.4	פורקן ושיתוף בקשיים ודילמות שעולים בעבודה
.11	.71*	1.37	3.2	חיזוק וטיפוח קשרים חברתיים שהיו קיימים
.24	.68*	1.39	2.9	להרגיש שייכת לקבוצה
.88*	.14	1.20	3.5	שיפור יכולות ההוראה שלי
.87*	.08	1.03	3.9	שדרוג ושיפור תכני הלימוד
.80*	.23	1.33	2.7	להבין מה נדרש ממני כגננת
.59*	.41	1.34	3.2	קבלת מענה על סוגיות ושאלות שעולות אצלי בזמן העבודה
1.63	4.20			ערך עצמי של הגורם
18.12%	46.69%			אחוז שונות מוסברת על-ידי הגורם
.83	.84			מהימנות הפריטים המגדירים את הגורם

* פריט מגדיר את הגורם.

בניתוח תת הקטגוריות מצאנו כי ניתן לקבץ את ההיגדים השונים לכדי שני גורמים מובחנים : אלה הקשורים לתרומה המקצועית ואלה הקשורים לתרומה החברתית של השימוש ברשתות חברתיות עבור הגננות. על-מנת לבחון אם ההיגדים אכן מתחברים ביניהם בדרך זו, ביצענו ניתוח גורמים מאשש בשיטת Principal Component לפי רוטציית Varimax. הגורם הראשון מצביע על התרומה החברתית ואילו הגורם השני מתייחס לתרומה המקצועית. בניתוח הראיונות נמצאה חלוקה דומה של קטגוריות כפי שמוצג בתרשים 1.

תרשים 1. חלוקת קטגוריות המשנה של תרומתן של הרשתיות החברתיות לגננות בהתבסס על ניתוח הראיונות (N=15)

בחרנו לחלק את הקטגוריה הראשית – **תרומה חברתית** לשלוש קטגוריות משנה: קטגוריית המשנה הראשונה של התרומה החברתית עבור הגננות היא שיפור מערכות היחסים החברתיות. כל הגננות גרסו כי הרשתות החברתיות משפרות את מערכות היחסים שלהן עם חברים ומכרים, וחלקן טענו כי בזכותן הן אף הצליחו ליצור מחדש מערכות יחסים שהיו קיימות בעבר ונתקו לאורך השנים מסיבות שונות. קטגוריית המשנה השנייה היא פורקן מקצועי ואישי. כמחצית מהגננות סיפרו כי לרשתות החברתיות תרומה משמעותית עבורן, בכך שהן מאפשרות להן פורקן מקצועי שלרוב איננו אפשרי מבחינתן. קטגוריית המשנה השלישית היא הגברת תחושת השייכות של הגננות באמצעות הרשתות החברתיות. הגננות שבו והצביעו על כך שהן מרגישות בודדות בגנים, והדגישו את ההבדל בין לבין המורים בהקשר זה. קטגוריית המשנה הראשונה של **התרומה המקצועית** של השימוש ברשתות חברתיות עבור הגננות היא התייעלות ושדרוג ההוראה. כל הגננות הסכימו כי השימוש ברשתות החברתיות עוזר להן להתייעל בעבודתן ולשדרג את הוראתן. קטגוריית המשנה השנייה היא עדכון ברמה המקצועית באמצעות הרשתות החברתיות. שוב, כל הגננות מתארות כיצד השימוש ברשתות החברתיות משאיר אותן מעודכנות בכל הנוגע למגוון ההיבטים המקצועיים של עבודתן. קטגוריית המשנה השלישית היא שימוש ב-"חוכמת ההמונים" ביחס לסוגיות חינוכיות. גם בקטגוריה זו היתה הסכמה רבה בין הגננות, אם כי לא כולן התייחסו מפורשות בדבריהן למושג "חוכמת ההמונים".

החששות של הגננות מפני השימוש ברשתות חברתיות

מהממצאים עולה כי הגננות רואות את החששות השונים כמאפיינים אותן במידה מועטה בלבד על אף שבניתוח הראיונות נחשפנו לחששות רבים מהשימוש ברשתות החברתיות. מלוח 4 ניתן לראות כי כמעט ואין הבדל בין החששות מההורים לעומת אנשי הפיקוח או בין מגוון הדפוסים של חשיפה ברשתות החברתיות. בדיקת המהימנות כעקבות פנימית של חלק זה בשאלון העלתה כי אלפא של קרונבאך שווה ל-0.95, לפיכך חושב לו אינדקס כללי (ראו השורה הראשונה בלוח 4).

לוח 4. החששות של הגננות מפני השימוש ברשתות החברתיות, ממוצעים וסטיות תקן (n = 214)*

סטיות תקן	ממוצע	
1.25	2.11	החששות מהשימוש
1.66	2.56	שהורים יראו תמונות אישיות שלי במצבים אישיים
1.53	2.33	שהורים יראו תגובות שלי בפוסטים ציבוריים שונים
1.60	2.31	שאנשי פיקוח יראו תמונות אישיות שלי במצבים אישיים
1.56	2.23	שאנשי פיקוח יראו תגובות שלי בפוסטים ציבוריים
1.52	2.22	שהורים ייחשפו לדעותיי הפוליטיות
1.39	1.87	שאנשי פיקוח ייחשפו לדעותיי הפוליטיות
1.15	1.69	שהורים ייחשפו להשקפת עולמי הדתית
1.16	1.62	שאנשי פיקוח ייחשפו להשקפת עולמי הדתית

* טווח התשובות נע מ-1 (כלל לא) ל-7 (במידה רבה מאוד).

נראה כי ניתן להסביר את הממצאים בלוח 4 באמצעות הממצאים שעלו בראיונות. רוב הגננות אותן ראיינו שיתפו במקרים בהם לחשיפה ברשתות החברתיות היו השלכות מקצועיות ואישיות כואבות עבורן. מקרים אלה תוארו כשכיחים בקרב גננות בכלל, ובעקבותיהם הן הבינו שעליהן להיזהר מאוד בעת השימוש ברשתות החברתיות. כל 15 הגננות ציינו שהן מקפידות על מידור ושומרות על הפרופיל האישי שלהן סגור כדי למנוע מההורים ומאנשי הפיקוח חשיפה שאיננה רצויה להן. יתכן שנכח הזהירות והמידור שלהן כיום, הגננות מרגישות שהן מסוגלות להתמודד עם הרשתות החברתיות.

דיון

הרשתות החברתיות נותנות מענה לצרכים רבים בקרב המשתמשים בהן (Vickery Wunsch-Vincent, 2007) מהמחקר עולה כי גננות מקבלות מענה מקצועי וחברתי פעיל בשימוש ברשתות החברתיות. הגורם הראשון לשימוש של גננות ברשתות החברתיות הוא דווקא בעקבות התרומה החברתית שהן מקבלות מהרשתות השונות. הגננת מתמודדת באופן עצמאי ובלי כמעט סיוע בכל המתרחש בהן ומחוצה לו (אשרת, 1999). על כן מרגישות הגננות לבד במערכה, אין להן את האפשרות לשתף ולפרוק בפני איש מקצוע אחר והן פונות לרשת החברתית ושם מקבלות מענה חברתי. תחושות זהות של קרבה ותמיכה חברתית התקבלו במחקר אחר (Baker & Oswald, 2010). מלבד התרומה החברתית שמקבלות הגננות מהרשתות החברתיות הגננות מציינות את התרומה המקצועית שמביאה עמה הרשת.

לצד התרומה שמעניקות הרשתות החברתיות לגננות, ישנם גם חששות של הגננות המשתתפות ברשתות החברתיות. מנייתוח הממצאים עולה כי הגננות חוששות מתכנים, תמונות, תגובות שעלולים להגיע להורים או לאנשי פיקוח. רוב הגננות אותן ראינו שיתפו במקרים בהם לחשיפה ברשתות החברתיות היו השלכות מקצועיות ואישיות כואבות עבורן.

בישראל בשנים האחרונות שמים את הגננות בלב העשייה החינוכית ומופעלים אשכולות של גננות מובילות מתוך הבנה שיש מקום לפתח מודלים של עבודה בשיתוף פעולה בין גננות ובהקשר הזה הרשתות החברתיות מהוות גם סוג של מענה חדשני ועכשווי. ממצאי המחקר יוכלו לסייע לקובעי מדיניות, למפתחי תכניות לפיתוח מקצועי, לגננות עצמן ואולי אף להורים להתבונן בתופעה באופן מושכל ולא קוטבי כפי שנעשה עד היום.

מקורות

- אשרת, צ' (1994). גורמי לחץ נצפים ועוצמתם אצל סטודנטים להוראה. דפים, (19), 25–36.
 חיים, א' (2018, 13 אוגוסט). מחאת הגננות. השקמה. <https://www.hashikma-rishon.co.il/news/13802>
 פאול-בנימין, א', ואלפרט ב' (2016). שילוב שיטות לשינוי חברתי: כוח, שיוויון ורגישות תרבותית. בחקר תכניות עם קבוצות מוחלשות. בתוך: נ' צבר בן יהושע (עורכת). מסורות וזרמים במחקר האיכותני תפיסות, אסטרטגיות וכלים מתקדמים. תל אביב: מכון מופת.
 קול, ע', ולב-און, א' (2014). מקומן של רשתות חברתיות בתהליכי קבלת החלטות רכישה. ירושלים: משרד הכלכלה.
 רבינוביץ, מ', וקטו, ל' (2010). מודל לניתוח איכותני פרטני של דפוסים בינאישיים בתוך: ל' קסן ומ' קרומר-נבו (עורכים), ניתוח נתונים במחקר. באר שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
 רוזנברג, ח' (2016). מדיה, ילדים ובני נוער: נתוני צריכה, הרגלי שימוש ופרקטיקות חברתיות. בתוך: ר' מן וא' לב און (עורכים), התקשורת בישראל 2015: סדרי יום, שימושים ומגמות (פרק 6). אריאל: המכון לחקר מדיה חדשים. נדלה מתוך: <http://aunmedia.org/mediareport2015>
 רותם, א', ואבני ע' (2010). המורה במלכודת הרשת החברתית. גרסה אלקטרונית, מאי 2010.
 אוחר מתוך האתר 'מתקוונים לאתיקה' <http://ianethics.com/wp-content/uploads/2010/11>
 שוורץ, ב', רוזנברג, ח', אסטרך, ק' (2017). חומות החינוך נפלו ברשת? תל אביב: מכון מופת.
 Baker, L.R., & Oswald, D.L. (2010). Shyness and online social networking services. *Journal of Social and Personal Relationship*, 27(7), 873-889.
 Boyd, D.M., & Ellison, N.B. (2007). Social network sites: Definition history, and scholarship. *Journal of Computer Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
 Riegner, C. (2007). World of mouth on the Web: The impact of Web 2.0 on consumer purchase decisions. *Journal of Advertising Research*, 47(4), 436-447.
 Valkenburg, P.M., & Peter, J. (2007). Online communication and adolescent well-being: Testing the stimulation versus the displacement hypothesis. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1169-1182.
 Vickery, G., & Wunsch-Vincent, S. (2007). Participative Web and user- created content: Web 2.0, Wikis and Social Networking. Paris: OECD.